

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอ ตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. บริบทโรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง
2. งานบริหารสถานศึกษา
3. การมีส่วนร่วม
4. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
5. การประกันคุณภาพการศึกษา
6. มาตรฐานการศึกษา
7. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
8. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion:F.G.D)
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
10. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทโรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง

โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่งตั้งอยู่ที่ ถนนรังสฤษดิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2465 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล – ชั้น ป.6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 อยู่ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ประมาณ 15 กิโลเมตร ถนนสายนครสวรรค์-อ.บรรพตพิสัย โดยอาศัยพื้นที่ธรณีสงฆ์ของ วัดบ้านแก่งประมาณ 15 ไร่

ปัจจุบัน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2548 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 347 คน มีข้าราชการครู 16 คน ขณะนี้ไม่มีนักการภารโรง มีอาคารเรียน แบบ 017 ขนาด 2 ชั้น 20 ห้องเรียน 1 หลัง ใช้เป็นห้องเรียนนักเรียนระดับประถมศึกษา 10 ห้อง และห้องพิเศษ ต่างๆ จำนวน 10 ห้อง อาคารอนุบาลที่คิดแปลงมาจากห้องประชุมของสภาตำบล บ้านแก่ง ใช้เป็นห้องเรียนนักเรียนชั้นอนุบาล จำนวน 4 ห้องเรียน อาคารเอนกประสงค์แบบ 205/29 จำนวน 1 หลัง ใช้เป็นห้องประชุมประจำวันสุดท้ายปิดท้าย ใช้เป็นโรงอาหาร การจัดงานของ โรงเรียน ใช้เป็นสถานที่จัดงานของชุมชนที่มาขอใช้เป็นประจำ ส้วมนักเรียน 1 หลัง ขนาด 18 ที่

ส่วนครู 1 หลัง ขนาด 4 ที่ โรงฝึกงานแบบ ป. 312 ใช้เป็นเป็นสถานที่ประกอบการกิจกรรม โรงเรียนโรงงานฝึกฝนงานอาชีพของนักเรียน อาคารบ้านพักที่ชุมชนช่วยกันก่อสร้างขนาด 2 ชั้น จำนวน 1 หลัง ชั้นล่างทำเป็นห้องเรียนศิลปศึกษา ชั้นบนใช้เป็นห้องเรียนดนตรีไทย(อังกฤษ) บ้านพักภารโรง จำนวน 1 หลัง โรงเรือนเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 1 หลัง โรงเรือนเลี้ยงไก่ 1 หลัง บ่อเลี้ยงปลา จำนวน 1 บ่อ แปลงเกษตร พืชสวน สนามเด็กเล่นขนาดใหญ่ มีสนามฟุตบอลที่ได้มาตรฐาน จำนวน 1 สนาม สนามบาสเก็ตบอลคอนกรีต จำนวน 1 สนาม สนามตะกร้อ สนามเปตอง ภายในบริเวณโรงเรียน ร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ดอกไม้ประดับ และมียื่นคันที่อนุรักษ์ไว้ให้นักเรียนและชุมชนได้ศึกษา การบริหารจัดการพื้นที่ ประมาณ 15 ไร่ นั้นจัดได้อย่างคุ้มค่า ไม่มีที่ดินว่างเปล่าไร้ประโยชน์ ใช้อาคารเรียน อาคารประกอบอย่างคุ้มค่า มีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างหลากหลาย โรงเรียนมีประตูเข้า-ออก 2 ด้าน มีถนนคอนกรีต มีรั้วคอนกรีตรอบโรงเรียน

สิ่งต่างๆที่โรงเรียนมีอยู่จะเห็นว่าโรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่งมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน แต่ในความพร้อมที่มีอยู่ก็เกิดปัญหาเป็นอันมากที่ขู่ขากต่อการพัฒนาการศึกษาให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ ได้แก่

1. โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง จัดอยู่ในประเภทโรงเรียนขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน 300 - 600 คน) งบประมาณที่ได้รับจากทางราชการเป็นงบประมาณ ความรายหัวนักเรียนระดับประถมศึกษา คนละ 1,100 บาท เพื่อนำมาบริหารจัดการทุกอย่างในโรงเรียนจึงไม่เพียงพอต่อความจำเป็น โรงเรียนต้องระดมทรัพยากรจากในชุมชนและนอกชุมชนให้เข้ามาช่วยเหลือเป็นจำนวนมากทุกปี
2. อาคารเรียนและอาคารประกอบเกือบทุกหลังอยู่ในสภาพทรุดโทรมเพราะก่อสร้างมานานเกินกว่า 30 ปี ต้องหางบประมาณมาซ่อมแซมทุกปี อาคารเรียน อาคารประกอบไม่เพียงพอต่อความต้องการ
3. โรงเรียนขาดแคลนสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ หนังสือประจำห้องสมุด วีดีโอ โทรทัศน์ ฯลฯ
4. ขาดแคลนครูที่ตรงสาขาวิชาที่สอน ทำให้บางวิชาที่มีมากเกินความจำเป็นและขาดแคลนบางสาขาวิชา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ ขาดแคลนครูสายวิชาชีพ
5. นักเรียนอยู่ในสภาพขาดแคลน เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การเรียนและอาหารกลางวัน เพราะผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

ด้วยสาเหตุดังกล่าวมา ทำให้โรงเรียนไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ จึงต้องหาวิธีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ต้องการ

งานบริหารสถานศึกษา

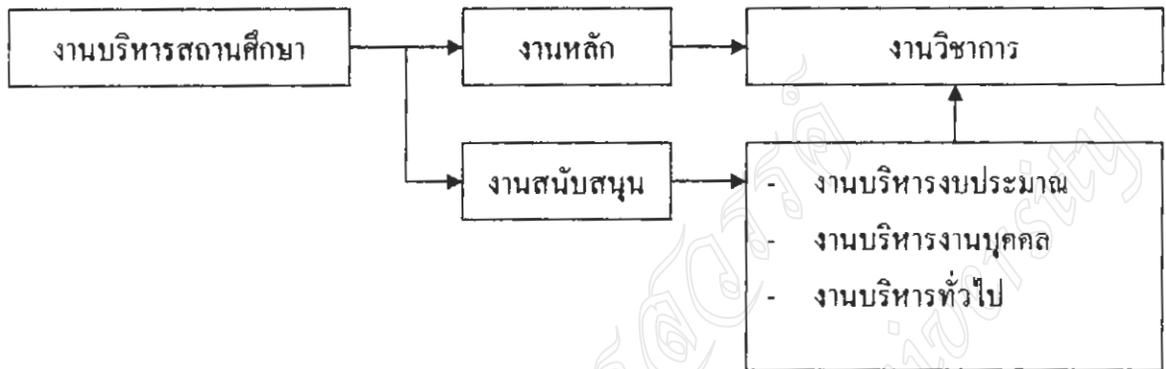
การบริหารสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายหลัก คือ นักเรียนมีคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในหลักสูตรกล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ มีความรู้และทักษะพื้นฐานใน การตรงชีวิต มีชีวิตที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 12)

ขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษา

ขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษาเป็นกรอบที่จะทำให้ทราบภารกิจ และงานบริหารของสถานศึกษาเป็นการรวบรวมงานบริหารให้เป็นหมวดหมู่ เน้นให้เห็นความสำคัญและรายละเอียดของงานแต่ละงานอย่างชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2546: 24) กำหนดงานบริหารสถานศึกษาไว้รวม 4 งาน คือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากรและงานบริหารทั่วไป งานทั้ง 4 งานนี้ เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์หลักของการบริหารสถานศึกษา จะเห็นได้ว่า งานวิชาการเป็นงานที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักนั้น โดยตรง จึงแบ่งงานบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 งานออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

งานหลัก เป็นงานที่ดำเนินไปเพื่อให้ นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร โดยตรง คือ งานวิชาการ

งานสนับสนุน เป็นงานที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานหลักเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ งานวิชาการ งานงบประมาณงานบุคลากร งานบริหารทั่วไป

ภาพที่ 2.1 แสดงขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2547:24)

ภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต1, 2546:2-4)

ขอบข่ายภารกิจที่สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามีรายละเอียดในเรื่องต่างๆ ดังนี้

การบริหารวิชาการ ได้แก่เรื่อง

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

การบริหารงบประมาณ ได้แก่เรื่อง

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
 - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา

- 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
- 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของงบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
 - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
 - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
 - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
 - 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.1 การจัดการทรัพยากร
 - 4.2 การระดมทรัพยากร
 - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 4.4 กองทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
 - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
 - 5.2 การรับเงิน
 - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
 - 5.4 การจ่ายเงิน
 - 5.5 การนำส่งเงิน
 - 5.6 การกันเงินไว้เบิกเหลื่อมปี
6. การบริหารบัญชี
 - 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
 - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
 - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
- 7.การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
 - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
 - 7.2 การจัดหาพัสดุ
 - 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง

7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

การบริหารงานบุคคล ได้แก่เรื่อง

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

การบริหารทั่วไป ได้แก่เรื่อง

1. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
3. การประสานและพัฒนาคือข่ายการศึกษา
4. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
5. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
6. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
7. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
8. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
9. การรับนักเรียน
10. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
11. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
12. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
13. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
14. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคลชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
15. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
16. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
17. งานบริการสาธารณะ
18. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

การมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

อภิญา เวชชัย. (2544:85) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญๆ ดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนหรือเป็นแบบเพื่อน ผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคมากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการ หรือเป็นความร่วมมือที่ฝ่ายผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฝ่ายให้และโรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียวเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

2. แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมโดยอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองยอมรับความแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นทางการ และควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทางมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ การยอมรับความคิดเห็นต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารต้องเป็นข้อมูลที่แท้จริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ มีความจริงใจ มีการสื่อสารสม่ำเสมอ

การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคล การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการหรือเข้าร่วมให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อการพิทักษ์สิทธิหรือการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมชาติลดจนการตรวจสอบในการบริหารของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในขั้นต้นคือ การร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดการดำเนิน โครงการที่อาจจะมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อคนหรือชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงรายละเอียดผลดี-ผลเสียจากการดำเนิน โครงการและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและป้องกันแก้ไขปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนิน โครงการ

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและนิยาม ไว้ดังนี้

ชูวัฒน์ วุฒิมณี (2532:15 – 16) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และ

เข้ามาร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเองการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการที่แนะนำที่ถูกต้อง

นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์ (2527 :185) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึงการทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือถูกจังหวะ และเหมาะสมกับทั้งการกระทำดังกล่าว ด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์และเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของการร่วมมือร่วมใจ การประสานงานและความรับผิดชอบ

บัญญัติ คำบุญวัฒน์ (อ้างถึงในคณะกรรมการการประเมินผลการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐ (2532:8) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาที่สมาชิกมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะของการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกันในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545:163) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้รู้สึกผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันหรือเกี่ยวข้องหากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือผูกพันสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

กนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2544:32) ให้ความหมายในทางวิชาการว่า “ประชาชาติ” คือรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อตัดสินใจปัญหาสำคัญๆ ของประเทศหรือกิจการต่างๆ ที่รัฐได้กระทำลง หรือคาดว่าจะกระทำ โดยวิธีการให้ประชาชนลงคะแนนคล้ายกับการเลือกตั้งโดยทั่วไป ว่ายอมรับหรือปฏิเสธในเรื่องที่ขอความเห็นนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น รูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทาง

ติน ปรัชญาพุทธ (2532 : 642) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีเน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ ผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามารับสมัครเลือกตั้งส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะการเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผน ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วม เป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้น คือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

อำนาจ สิทธิแสง (2543:96) ได้กล่าวถึงแนวคิดในเรื่องของลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน และได้สรุปเป็นหัวข้อของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในฐานะองค์กรท้องถิ่นและเป็นตัวแทนของประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา คือ

1. มีส่วนร่วมในการคิด ครอบคลุมถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการวางแผน
3. มีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ศาสตร์ในการปฏิบัติงาน
4. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
5. มีส่วนร่วมในการประเมินผล และ
6. มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

ลิสค์ (Lisk, 1958:197) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม ในมุมที่กว้าง คือเป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชากรในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิด การมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริหาร และการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่างๆ ซึ่งจะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

รูโดโฟ สเตเวนฮาเกน (Rudolpho Stavenhagen. อ้างถึงใน นิรันดร์ จงวุฒิวัดน์. 2527 : 121) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ในแง่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยกลุ่มสังคมที่มีฐานะต่ำ สามารถแสดงความต้องการหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อ

ป้องกันผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง

รามอสและเฟรทเซอร์(Ramos and Fletcher ,1982) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. เป็นเครื่องชี้ว่า การตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน
2. เพิ่มความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ของรัฐที่มีต่อประชาชน
3. ช่วยในการสร้างแผนต่างๆ ที่ดีกว่าเดิม
4. เพิ่มความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
5. สร้างการสนับสนุนให้แก่หน่วยวางแผน

พัทธน์ บุญขริตพันธ์ (2517:129 – 132) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขึ้นโดยตลอด ตั้งแต่ขั้นการร่วมวางแผนโครงการ การเสียดสละแรงงาน วัสดุ เงิน หรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุม องค์การสหประชาชาติ (1975) เคยระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดจำเพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองหนึ่งๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ศึกษาวิจัยดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้
 - 2.1 การเอื้อให้เกิดการพัฒนา
 - 2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
 - 2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย วางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม
3. การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจไม่ว่าในระดับท้องถิ่นภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิด ความ เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความ สัมผัสใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มี ส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

แนวคิดการมีส่วนร่วมพัฒนาของ โคเฮน (Cohen) และ อัพฮอฟ (Uphoff) (นิมิต มั่งมีทรัพย์. 2540:80) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมในเรื่องการตัดสินใจ (Decision making) การดำเนินการ (Implementation) ผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับ ความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจเป็นกระบวนการที่ ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงเริ่มต้น ช่วงดำเนินการตามแผนและช่วงปฏิบัติการตามแผนที่ วางไว้

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่จนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษา ชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เฉลิม เกิดโมลี (2543:59) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ประชาชนได้ใช้ คุณสมบัติส่วนตัว ในด้านความรู้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจใน ขั้นตอนต่างๆ ด้วยตนเอง หรือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค

ซีเมอร์ (Cemcr.1978 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ. 2543 : 137) กล่าวว่า การให้ โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมคือ กระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อกำหนดวิธีการพัฒนาและแก้ไขปัญหากลางได้ความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ประเทศที่กำลังพัฒนาต้องการความเป็นปึกแผ่นของชาติ จะกระจายอำนาจได้ยาก การกระจายอำนาจนั้นจะต้องเกิดจากประชาชนที่รับผิดชอบ และความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นได้ ก็ ค่อยเมื่อรัฐบาลมอบให้ประชาชนรับผิดชอบในการปกครองตนเอง จึงเป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ที่จะทำให้

ประชาชนเกิดความรับผิดชอบได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง การผูกมัดและความจริงใจที่มาจากประชาชนเป็นเงื่อนไขจำเป็นของการพัฒนาชนบท เพราะประชาชนในชนบทรู้ว่าเขาต้องการอะไร แม้ว่าจะใช้ชีวิตอย่างง่าย ๆ ด้รับการศึกษาน้อย แต่เขามีความสามารถซ่อนเร้นที่ค้นหาทางเลือกของท้องถิ่น ความเป็นไปได้ต่างๆ เพื่อจะแก้ไขปัญหของพวกเขาเอง

แนวคิดในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่นำเสนอข้างต้นนั้น เป็นแนวคิดที่เป็นระบบ ที่เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาการศึกษา แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา
2. มีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาในสถานศึกษา
3. มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
4. มีส่วนร่วมควบคุมตรวจสอบและแก้ไขปัญหของสถานศึกษา

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ถวิล บุรีกุล (2543:78) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระดับชั้นการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป ประกอบด้วย การให้ข้อมูล การเปิดความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนงานร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเริ่มจากการสื่อสารทางเดียว ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว ไปจนถึงการสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารเข้าใจตรงกันแล้วจึงเป็นการร่วมทำและในที่สุด เป็นการร่วมติดตาม ควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด

อดิน รพีพัฒน์ (2525:19) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเกรงใจใครหรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้าหรือเข้าใจวัตถุประสงค์ และอยากเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ในระยะยาว

2. ช่วงในจังหวะใดที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เข้ทำร่วมกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา ตามแผนการประเมินผลงาน กิจกรรมพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน ที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

แกรี่ ลีเจ (Gary Lee j.อ้างถึงใน อารมณ์พันธ์ จันทรสว่าง 2524:46) ได้จัดลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ที่ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

ยูวัฒน์ วุฒิมณี(2532 :15) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ คือ

- 1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision - making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
- 2.การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม(Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วม โดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรการเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
- 3.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์(Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัว
- 4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ เจมส์คัลล์ ปีนทอง (2527 : 272) ได้สรุปขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ภาพที่ 2.2 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม
ที่มา : ถวิต บุรีกุล (2543:69)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะนำประชาชนให้บังเกิดความศรัทธาในตนเอง (Self reliance) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่างๆในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย สำคัญที่สุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องขอมให้ปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนอื่นและพร้อมจะอุทิศตน เพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

ถวิล มาตรฐาน (2545: 195) ได้กล่าวสรุปว่าการมีส่วนร่วมเกิดผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการเชิงกลยุทธ์หลายประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วม เป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์ สามารถนำเอาประสบการณ์ความรู้ และทักษะของแต่ละคนมาใช้ในการวางแผน ทำให้แผนงานที่ดีสมบูรณ์ขึ้น และนำไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน
2. การมีส่วนร่วมทำให้คุณภาพของการตัดสินใจสูงขึ้น ทำให้ได้แผนงานที่เกิดจากหลายๆ ทรรศนะ และหลากหลายผู้ชำนาญการ/ผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ทำให้เกิดพันธสัญญา พร้อมทั้งจะให้ตรวจสอบจนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการนำไปปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในผลลัพธ์
3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นมรรควิธีหนึ่งในการพัฒนา หรือเป็นการสร้างวัฒนธรรม การปฏิบัติงาน สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในทีมงาน และสร้างความเป็น น้าหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร
4. การมีส่วนร่วมในการบริหาร เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคลเพิ่มพูนประสบการณ์ในวิชาชีพ และเสาะแสวงหาแนวทางพัฒนาวิชาชีพของตนเอง
5. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ เป็นการเปิดโอกาสอันยิ่งใหญ่สำหรับโรงเรียนที่จะลดการต่อต้านและปรับเปลี่ยน ไปสู่แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมถือว่าเป็น “ความชอบธรรม” หรือเป็น “สิทธิ” ของผู้ร่วมงานทุกคน

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ สรุปว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ นโยบายของรัฐที่ไม่เอื้อต่อการทำงาน ระบบการบริหารของรัฐเป็นระบบโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมไทยมีความเกรงใจทำให้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการไม่แสดงความคิดเห็นซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเกรงใจหรือความกลัวความแตกต่างทางสังคม รายได้ อำนาจและสถานะทางเศรษฐกิจ ระบบ การเมืองถูกควบคุมโดยชนกลุ่มน้อย และการขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร

การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม(Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. 2546:87) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้อีกหนึ่งหนึ่งในรูปของสมการ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{การมีส่วนร่วม} &= \text{ความร่วมมือ} + \text{การประสานงาน} + \text{การรับผิดชอบ} \\ \text{Participation} &= \text{Cooperation} + \text{Coordination} + \text{Responsibility} \end{aligned}$$

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

อทิน รพีพัฒน์ (2525:38) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานทัศนคติและค่านิยมของตน
- 2.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่า สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน
- 3.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์
- 4.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อตนเองเคยมีประสบการณ์ที่เป็นอกติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
- 5.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
- 6.บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
- 7.การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำการ โดยการบีบบังคับหาได้ไม่

เลขทะเบียน.....131750
วันที่.....
เลขหมู่หนังสือ.....

8. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลข่มขืนอยู่กับอุปนิสัย และจารีตประเพณี
9. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลข่มขืนอยู่กับโอกาส จะเอื้ออำนวย
10. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลข่มขืนอยู่กับความสามารถ

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management : PM)

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินการมุ่งใจให้โอกาสแก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมพัฒนางานด้วยความเต็มใจเป็นแนวคิดการบริหารอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจจากวงการบริหาร

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

บุญฤทธิ์ เพ็ชรวิศิษฐ์ (2539: 38) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นแนวความคิดของการบริหารงานที่มุ่งมุ่งใจ ให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมรับผิดชอบในองค์การที่ตนปฏิบัติงานอยู่ด้วยความเต็มใจ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538:25) ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึงรูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุม ปรึกษาหารือเพื่อการตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน

จารุพงศ์ พลเดช(2545:69) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการบริหารของการให้คนในองค์กรหรือทีมงาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการบริหารงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงาน

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการมุ่งใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติการในองค์การ ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบและความร่วมมือในองค์การพัฒนา ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ

สมยศ นาวิการ(2545:1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการของการให้บุคลากรมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงสัมผัสหรือแสดงความห่วงใย โดยเน้นการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจและ ชงชัย สันติวงษ์ (2543:138) ได้แสดงความเห็นที่คล้ายกันว่า การมีส่วนร่วมในการบริหาร ก็วิธีที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็น เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและมีอิสระกับกลุ่ม ที่จะตัดสินใจทำงานเอง

ภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้างๆ ซึ่ง ชาดูชัย อาจินสมาจาร (2539:27) ให้ทัศนะว่า กระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีแรงจูงใจและแรงขับ ในการแสดงออกของตนเองสูงขึ้น ทำให้เกิดความคล่องตัวในการสร้างความสำเร็จในงาน ในขณะที่ สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542:127) ก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะหมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมทางสมองหรือความคิด ในการตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญมากที่สุด เพราะเมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในโครงการต่างๆ ก็จะเกิดความผูกพันทางจิตวิทยา เกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของในเป้าหมายหรือโครงการนั้นๆ เมื่อถึงภาคปฏิบัติก็จะมีแรงจูงใจและกระตือรือร้น ใฝ่งานบรรลุผลตามที่ได้มีส่วนกำหนดขึ้นมาด้วย การให้มีส่วนร่วมนี้ยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ ขององค์การ คอบสนองต่อความต้องการในทางสังคม ความรักใคร่ และความเป็นเจ้าของ ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) ด้วย นอกจากนี้ อุทัยบุญประเสริฐ (2542:56) ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า หลักการมีส่วนร่วมนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาจะเกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษากับการจัดการศึกษาในชุมชน หมายถึง การที่คณะกรรมการสถานศึกษา เข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบการจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยการร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา การจัดสรรมนุษยสถานศึกษา การร่วมดำเนินการโดยการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา การร่วมติดตามประเมินผล การดำเนินการร่วมเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุง ติดตามผลการดำเนินงาน การตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษา และร่วมรับผลการจัดการศึกษาในชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการประกันโอกาสทางการศึกษา ประกันคุณภาพการศึกษา ประกันประสิทธิภาพและประกันความปลอดภัยของนักเรียน และการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นนโยบายสำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สรุปจากความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมพอสรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ ระดมความคิด ระดมความรู้ ระดมความต้องการและระดมความรับผิดชอบร่วมกัน ในการบริหารการจัดการศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมาย ตามนโยบาย และตามความต้องการของทุกฝ่าย เกิดความภาคภูมิใจในผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน การบริหารแบบมีส่วนร่วม นับเป็นรูปแบบของการบริหารที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชน เนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้นการให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่ม

งานและได้รับการยอมรับว่าสามารถช่วยลดปัญหาข้อขัดแย้ง และสร้างแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นความสำคัญที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารยินยอมมอบและกระจายอำนาจของตนสู่ผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของผู้บริหารลง และสามารถใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่นๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยใช้งานในระดับล่างมีความหมายและท้าทายมากขึ้น เนื่องจากบุคลากรระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นในลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

สมยศ นาวิการ (2540: 149) พูดถึงระบบการมีส่วนร่วม (Participative system) ว่าการบริหารงานระบบนี้ ผู้นำจะยึดถือข้อสมมติฐานที่มีต่อบุคคลตามทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ (McGregor) ซึ่งกล่าวว่า ผู้นำใช้อำนาจหน้าที่เป็นทางการณ์น้อยมาก และเรียกผู้นำแบบนี้ว่าเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ เป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ความเชื่อมั่นและไว้วางใจจะเกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับบุคลากร ในขณะที่ สุนันทา เลาพันธ์ (2541 : 197-198) ก็ได้กล่าวถึงระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า แท้ที่จริงก็คือ การใช้ระบบประชาธิปไตยในการบริหารนั่นเอง ซึ่งบุคลากรทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายขององค์กรและจะใช้วิธีตัดสินใจโดยกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารจะตัดสินใจเองก็ต่อเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยรอบครบแล้ว ดังนั้นในการตัดสินใจจึงไม่ได้เกิดจากความต้องการส่วนตัวของใคร โดยเฉพาะ ผู้บริหารเชื่อว่า ไม่ว่าจะ เป็นรางวัลด้านวัตถุหรือจิตใจต่างมีความสำคัญต่อการทำงานของบุคลากรทั้งสิ้น

ส่วนธงชัย วันติวงษ์ (2543 : 128) กล่าวว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับบุคลากรและไม่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ หรือก่อให้เกิดความเกรงกลัวในตัวผู้บังคับบัญชา แต่จะเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและพูดคุยช่วย ในการปฏิบัติงานบริหารของผู้บังคับบัญชานี้ มักจะเป็นไปในทำนองที่ว่า สิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่จะให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามาร่วมพิจารณา ซึ่งอาจกระทำโดยมีการประชุมหรือจัดตั้ง คณะกรรมการ เป็นต้น ซึ่งผู้นำขนิคนี้อาจพยายามส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีโอกาสร่วมตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ได้ด้วย สำหรับสร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542: 293) นั้นได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของ ลิเคต (Likert) ว่าเป็นนักบริหารที่มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในบุคลากรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น เขาจะเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นตลอดเวลา และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยใช้ความเห็นพ้องต้องกัน โดยใช้เสียงส่วนใหญ่

เป็นหลัก บุคลากร ครูผู้สอนจะมีความรู้สึกเป็นอิสระมากในการแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับงานทุกเรื่อง

นอกจากนี้ ปรัชญา เวสาวิชช์ (2544:127) ได้กล่าวถึงการประเมินผู้บริหารต้นแบบ ซึ่งนอกจากมีเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังมีเกณฑ์สำคัญเรื่องสมรรถนะในการบริหาร ได้แก่ ความสามารถในการดึงให้ท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้โอกาสครูมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นร่วมคิดวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดระบบการตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการศึกษามากกว่าระบบการบริหารการศึกษาตามแบบสั่งการเหมือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดวางระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน และความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่บุคลากร ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในภารกิจการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนนั้น นอกจากจะส่งผลเชิงบวกในแง่ของการพิจารณาดำเนินการที่รอบคอบถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและนักเรียนตลอดถึงชุมชนและสังคมโดยรวมแล้ว การให้การยอมรับของผู้บริหารโรงเรียนยังส่งผลถึงขวัญกำลังใจของบุคลากรและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่สูงขึ้นเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกระบวนการบริหารที่ชัดเจนอีกด้วย

ดังนั้นจึงสรุปได้ ว่าลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ไม่ว่าจะร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ และการควบคุม ข่อมสร้างสภาพภูมิใจในความมีส่วนร่วมแก่บุคคลจะนำมาซึ่งความผูกพันและความยินยอมรับผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากการมีส่วนร่วมนั้นๆ โดยปราศจากข้อโต้แย้ง

ปัจจุบันได้มีการยอมรับในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ด้วยแนวคิดที่ว่า การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมปฏิบัติในกระบวนการบริหารองค์การนั้นๆ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีความผูกพันในกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมและยินดีรับผลแห่งการปฏิบัติที่ตนเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษาโดยตรงโดยยึดหลัก 3 ประการ คือ ความมีเอกภาพด้านนโยบาย กระจายอำนาจการบริหารและประสานส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมี

ส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาในท้องถิ่นของคนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ คือ พัฒนาคนไทยให้เป็นผู้มีความรอบคอบรู้คุณธรรมร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้า เกิดความสมดุลแห่งธรรมชาติท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูล สารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายไปทั่วโลก

ในการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสถานศึกษานั้นมุ่งกระจายอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารให้มากที่สุด โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการบริหารโดยตรงเพื่อให้ความคล่องตัวในการบริหารงานทั้ง 4 ภารกิจของสถานศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อว่าการบริหารจัดการศึกษาที่ดีที่สุดนั้น เกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุดซึ่งในความเป็นจริงนั้นคณะกรรมการดังกล่าวสามารถที่จะเข้าร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมได้ดี แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมแล้ว บุคลากร ครูผู้สอนทุกคนของสถานศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียน ควรจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารมากที่สุด ทั้งนี้นอกจากบุคลากร ครูผู้สอนจะเป็นสมาชิกขององค์การซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาอย่างเต็มตัวและรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขแล้ว การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากร ครูผู้สอนนั้น ยังยึดโยงกับการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกองค์การตามนโยบายประกันคุณภาพการจัดการศึกษา

ประเภทของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การแบ่งประเภทการบริหารแบบมีส่วนร่วมของนักวิชาการทั้งหลายยังมีความแตกต่างกัน ดังเช่น ซากิดและคณะ (ซุชาติ พ่วงสมจิตร. 2540 : 17 ; อ้างอิงมาจาก Shadid and others.1982 : 356) ได้แบ่งประเภทการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. ช่วยสร้างความสามัคคีและรวมพลังของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. ทราบถึงความต้องการในการพัฒนางาน
3. **เพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้น**
4. **ช่วยลดการขัดแย้งและการต่อต้านจากบุคคลระดับปฏิบัติการ**
5. สร้างบรรยากาศการทำงาน
6. ช่วยเพิ่มผลผลิตในองค์กร
7. **สร้างสรรค้หลักการประชาธิปไตย**
8. **ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร**

ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นเป็นไปได้ทั้งในลักษณะที่โรงเรียนเป็นผู้ขอบริการ ขอความช่วยเหลือหรือขอการสนับสนุนจากชุมชน ในขณะที่ตัวกันโรงเรียนก็อาจใช้ความสามารถ ความพร้อมและสิ่งที่ตนมีอยู่บริการแก่ชุมชน การให้บริการแก่กันและกันลักษณะเช่นนี้ หากดำเนินการอย่างเหมาะสมแล้ว ความสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะรู้สึกผูกพันรักใคร่จัดและรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน โรงเรียนจะมีส่วนสำคัญของชุมชน ในขณะที่ตัวกันโรงเรียนก็จะมีบทบาทสำคัญในชุมชนมีบทบาทต่อความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงถือต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพทางการศึกษาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพเป็นจริงที่เกิดขึ้นและร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสาขาวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้าน กระบวนการเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานผลการจัด การศึกษา

ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษาและมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องการ ขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณทรัพยากรทางการจัดการศึกษาและเชื่อมโยงแผนพัฒนา การศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผู้แทนศิษย์เก่า ของสถานศึกษาเป็นผู้สะท้อนภาพของความรักความศรัทธาความ ภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่คนได้รับการศึกษาช่วยบรรเทาไขว่คว้าของสถาบันไปสู่ศิษย์รุ่นหลัง ให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็ม ข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นอาภิลิของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่ช่วยเสริม ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุกๆด้านอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทำให้ สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพในการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุมและสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้อง ประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานำมติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุม ไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหาร สถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลายและเข้าใจ การศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษากับคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาษาอังกฤษได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) กำกับ (2) ส่งเสริม สนับสนุน และ (3) มีอำนาจอื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ซึ่งมีกรอบในการดำเนินงาน ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ในการกำกับ หมายถึง การกำกับให้สถานศึกษาดำเนินงานด้าน วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. อำนาจในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง บริหารงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการศึกษามแก่เยาวชน และประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง และจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ สรรพคุณ เชื่อดิถของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เทียบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ด้านวิชาการ

1.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

1.2 ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. ด้านงบประมาณ

2.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของ

สถานศึกษา

2.2 ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้ของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมายระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ด้านการบริหารทั่วไป

4.1 ให้ความเห็นเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.2 รับทราบให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นและรายงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตาม กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแลความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.3 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.4 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.5 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

4.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประกันคุณภาพการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้มีคุณค่าแก่สังคม มีความรู้ความสามารถในการทำมาหาเลี้ยงชีพได้ ตลอดทั้งการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความซับซ้อน เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว สังคมพัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น โรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและยังต้องจัดให้มีระบบประกันคุณภาพให้เกิดความมั่นใจต่อผู้ปกครองและชุมชนที่นำบุตรหลานมาเข้าเรียนในโรงเรียน นอกจากนี้ระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่มีมาตรฐานกำหนดไว้ให้โรงเรียนดำเนินการ ไปสู่เป้าหมายเดียวกันจะทำให้การศึกษาของชาติมีมาตรฐานที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

ความหมายการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า มาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

“มาตรฐานการศึกษา” หมายความว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษา

“การประกันคุณภาพภายใน” หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่ดูแลสถานศึกษานั้น

“การประกันคุณภาพภายนอก” หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกโดยผู้ที่ให้สำนักงานมาตรฐานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2544:15)ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ

หรือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการป้องกัน ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ

สมศักดิ์ สิ้นทุระเวชญ์ (2540 : 5) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบที่สร้างความมั่นใจต่อสังคม ผู้ปกครอง ลูกค้ำว่าโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

สงบ ลักษณะ (2541 : 2) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การวางแผนและการผลิตของหน่วยผลิตที่มุ่งจะผลิตแต่สิ่งที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลผลิต ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นกระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่า จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงกับความมุ่งหวังของสังคม

กัทแทนซ์ (Cuttance, 1994 : 5) กล่าวว่า การประกันคุณภาพ หมายถึง กลยุทธ์ที่ได้วางแผนไว้อย่างเป็นระบบ และการปฏิบัติงานที่ได้มีการออกแบบไว้โดยเฉพาะเพื่อรับประกันว่ากระบวนการได้รับการกำกับการดูแลรวมทั้งการปฏิบัติงานนั้นมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ตลอดเวลา

เมอร์กาทรอยด์และ มอร์แกน (Murgatroy & Morgan, 1994 :45) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง การกำหนดมาตรฐาน วิธีการ ความต้องการ คุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญรวมถึงกระบวนการตรวจสอบ การประเมิน ที่สามารถตรวจสอบได้ว่ากิจกรรมที่ได้ดำเนินการปฏิบัติไปนั้น ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่า สถานศึกษาจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามคุณภาพมาตรฐานการศึกษา และตรงกับความมุ่งหวังและเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยมีการรับประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการจัดการ กระบวนการ การปฏิบัติการคุณภาพ รวมทั้งมีการวางแผนควบคุม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบตลอดเวลา

ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้มีระบบการควบคุมและประกันมาตรฐานการศึกษาไว้ดังนี้

มาตรา 47 ให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบประกันคุณภาพภายใน และระบบประกันคุณภาพภายนอก ระบบหลักเกณฑ์และวิธีประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรมมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาหลักเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินผลคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและต้องเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารต่างๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง ที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้มาตรฐานที่กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะและการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษานั้นปรับปรุงแก้ไขภายในเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าว ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา รายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการประกันคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 :3) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการประกันคุณภาพการศึกษา ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานกลาง
2. เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของแต่ละโรงเรียนไปสู่มาตรฐาน
3. เพื่อกระจายอำนาจท้องถิ่นรับผิดชอบโรงเรียนในพื้นที่และให้ท้องถิ่น องค์กร

เอกชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษามีวัตถุประสงค์ ให้โรงเรียนทุกแห่งมีการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดและมีคุณภาพเทียบเคียงกัน นอกจากนี้การบริหารแบบกระจายอำนาจจะทำให้ชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541:3) ได้กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ โดยจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ 3 ข้อ คือ

1. รัฐกระจายอำนาจกำหนดนโยบายการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท
2. รัฐสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
3. โรงเรียนต้องแสดงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อนักเรียนและผู้ปกครองตามมาตรฐานที่กำหนดผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

กระบวนการดำเนินงานที่เป็นกลไกสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย การดำเนินงาน 3 ประการ คือ (กรมวิชาการ. 2542 : 3-4)

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา คือกระบวนการหรือแนวปฏิบัติที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาเข้าสู่คุณภาพ ประกอบด้วย
 - 1.1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา (Quality Control) ด้านผลผลิต (Output) ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process)
 - 1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐาน หมายถึงการพัฒนาปัจจัยทางการศึกษาต่างๆ และการสนับสนุนปัจจัยที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
2. การตรวจสอบ ทบทวน ดูแล ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา (Internal Quality Audit and Intervention) คือกระบวนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.1 การตรวจสอบและทบทวนด้วยตนเองทั้งหมดของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และรายงานผลต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา
 - 2.2 การตรวจสอบติดตามและการประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมของประเทศ

3. การประเมินคุณภาพการศึกษา (Quality assessment) คือกระบวนการหรือแนวปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

- 3.1 การทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- 3.2 การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน
- 3.3 การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมหรือการประเมินคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา มี 3 ขั้นตอน คือ การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและการประเมินคุณภาพการศึกษา และเป็นกระบวนการที่หน่วยงานทุกระดับต้องดำเนินการ

แนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา

สมจิตต์ สิทธิราชและคณะ. (2542 : 7-8) ได้กล่าวถึง แนวคิดหลักในการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาที่ช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม โดยมีแนวคิดดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (Child-centered development) มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนทั้งปวง และยึดประโยชน์ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาจึงต้องช่วยกระตุ้นเอื้ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาจนเต็มศักยภาพและมีคุณภาพได้มาตรฐาน

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ (School-based management) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้สถานศึกษามีอำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยมีความเชื่อว่า สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการผลิตที่สามารถสร้างผลผลิต คือผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ จึงเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่จะทำให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และเป็นการเสริมพลัง (Empowerment) ให้สถานศึกษา ชุมชนและสังคมร่วมมือกันจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน

3. การมีส่วนร่วมและร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) มุ่งการศึกษาเป็นแหล่งสาธารณะที่ทุกคนและทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสังคมโดยรวม การศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกคน (All for education) โดยมีความเชื่อว่า การให้ทุกคนและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิดและร่วมดำเนินการ

จัดการศึกษา ร่วมกระบวนการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษามากขึ้น ก่อให้เกิดความมุ่งมั่น ร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมได้

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralization of education) มุ่งกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา(Stakeholder) ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด ผู้เรียนมากที่สุด ได้แก่ สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมโดยมีความเชื่อว่าการกระจายอำนาจทางการศึกษา ให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษามากขึ้น จะทำให้เขาเกิดความตระหนักใน คุณประโยชน์ของการศึกษาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จึงทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการ และมุ่งมั่นในการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นที่ ยอมรับศรัทธาของผู้ปกครองชุมชนในที่สุด

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (Accountability) มุ่งให้สถานศึกษา แสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษา ต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและ ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ได้มาตรฐาน ซึ่งสามารถให้ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและหน่วยงาน ดันสังกัดตรวจสอบได้ เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม ได้อย่างแท้จริง

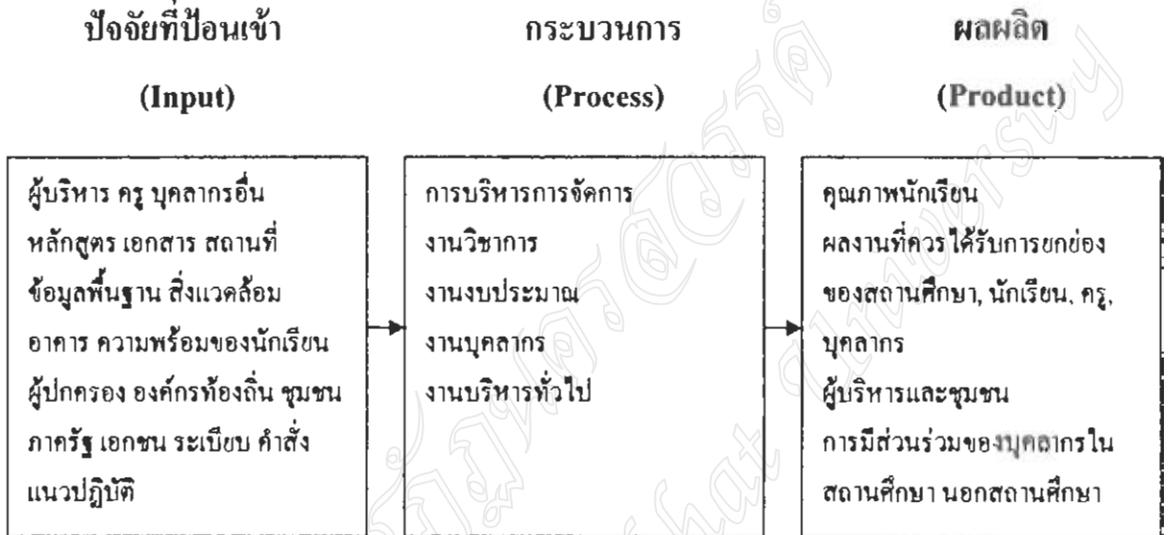
การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการศึกษามีคุณภาพประกอบด้วยหลักสูตรกระบวนการเรียน การ สอน ครูและบุคลากรทางการศึกษา และกระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น สถานศึกษา ตลอดจนบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนา เอกชน หน่วยงานภาครัฐ ได้มีส่วนร่วม รับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยที่คุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นยิ่ง ต่อการพัฒนาคนและสังคม รัฐบาลจึงกำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญในด้านการจัดการศึกษาไว้โดย เร่งรัด พัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขมีพัฒนาการรอบด้าน โดยเฉพาะ มีคุณธรรมและมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง จัดให้มีมาตรฐานการศึกษา แห่งชาติ ระบบการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้ มาตรฐานเป็นเลิศ

การจัดระบบพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ด้าน

ภาพที่ 2.3 แสดงระบบพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ที่มา : เกรียงศักดิ์ ศรีลาพัฒน์ (2536 : 64)

ด้านปัจจัย ได้แก่ การบริหาร ครู-อาจารย์ การเรียนการสอน สื่อการสอน ชุมชนและนักเรียน ปัจจัยรอง ได้แก่ ความพร้อมของโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านความร่วมมือกับชุมชน ด้านคุณภาพอนามัยของนักเรียน **ปัจจัยด้านการนิเทศ**

ด้านกระบวนการหมายถึง การบริหารการจัดการด้านปัจจัยต่างๆ ให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และประเทศชาติ

ด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นส่วนที่ฉายภาพผลสำเร็จของงานในกิจกรรมต่างๆ ว่าผลงานนั้นๆมีเอกสาร มีรายงานผลและหลักฐานอื่นที่บ่งบอกถึงควมมีคุณภาพในระดับสูงจริงหรือผลงานที่ดีจะต้งเน้นที่คุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจะส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหาร คณะครู บุคลากรในสถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าเป็นผลดีต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การพัฒนาคุณภาพระบบบริหารจัดการศึกษา

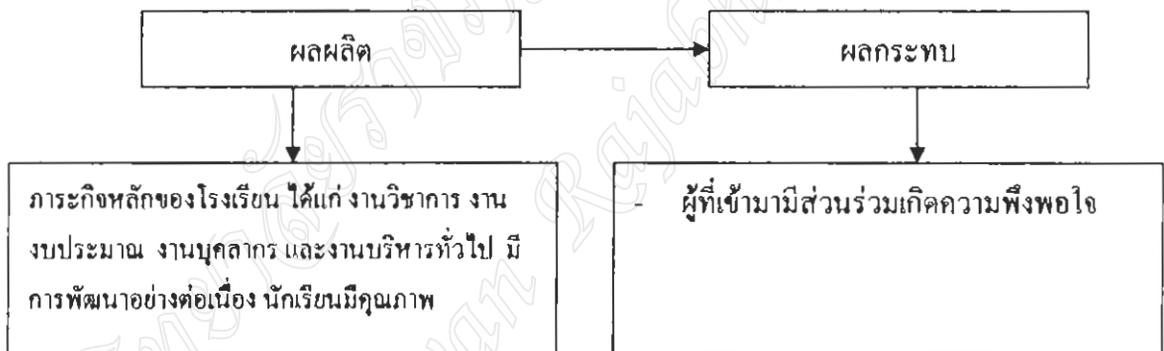
กระบวนการในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกระบวนการ หมายถึง วิธีการ กิจกรรม เทคโนโลยีในการบริหารงานที่เป็นขั้นตอนทำให้เกิดผลผลิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ กระบวนการเป็นสาเหตุให้เกิดผลผลิต

ภาพที่ 2.4 แสดงตัวอย่างกระบวนการจัดกิจกรรม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541:45)

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิต หรือนำผลผลิตไปใช้ต่อแล้วจะได้ผล อย่างอื่นที่ดีหรือไม่ก็ตามมา

ภาพที่ 2.5 แสดงถึงการส่งผลกระทบในทางที่ดี

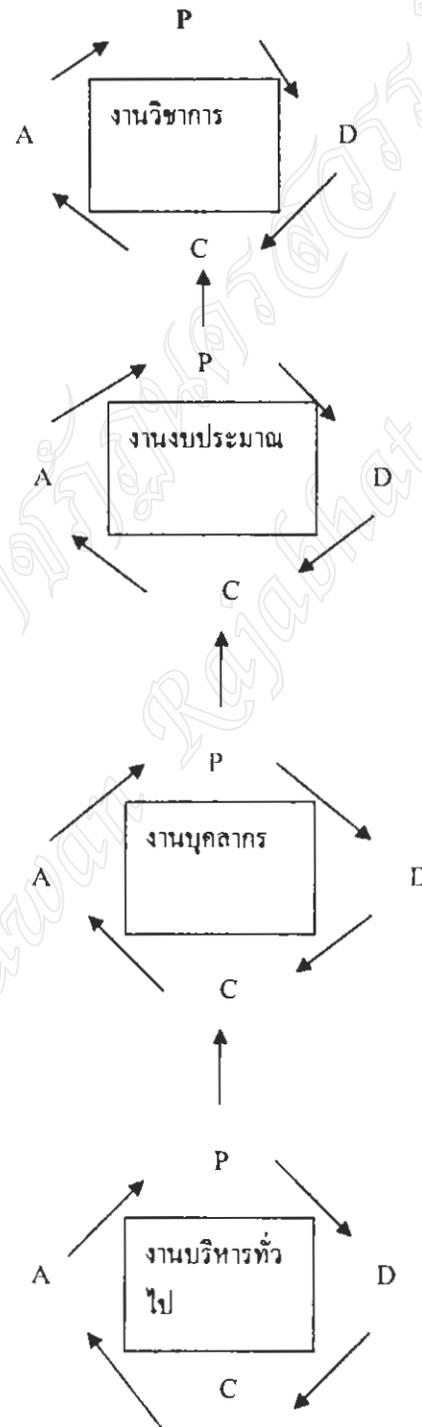
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2541:45)

การพัฒนาสถาบันการศึกษาให้ก้าวไปสู่สภาพที่คาดหวังนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ประการที่ร่วมกันส่งผล แต่ปัจจัยที่สำคัญๆ ก็คือการพัฒนาต้องเริ่มต้นจากความต้องการของสถานศึกษา และชุมชนนั่นเอง ชุมชนต้องร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหา ร่วมกันปฏิบัติตามแนวทางที่คิดไว้และร่วมรับผิดชอบในผลของการกระทำ แนวทางการพัฒนาต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัด ในการดำเนินงานของสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาถึงส่วนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยและจะต้องพัฒนาควบคู่กันไป ไม่แยกส่วนกันพัฒนา มีการกำกับ ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ และมีการนำผลการประเมิน ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

รูปแบบการพัฒนาการศึกษาตามมาตรฐาน (PDCA)

การพัฒนาคุณภาพตามวงจรของเดมิ่ง เน้นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ แบบคงที่ในการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการบริการให้การศึกษาแก่ประชาชน ภายใต้การปฏิบัติงานประจำของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุถึงคุณภาพดีกว่า ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ประชาชน องค์กรท้องถิ่น พึงพอใจ จึงน่าจะมีการหมุนเวียน ขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าคุณภาพต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด ขั้นตอนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ ๘ ขั้นตอนของวงจรเดมิ่ง ที่ตอบสนองความต้องการทางด้านการบริหารได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้นำมาสรุปได้ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้วงจรของเดมिंग

ภาพที่ 2.6 แสดงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้วงจรของเดมिंग

วงจรเดมิ่ง ประกอบด้วย

1. วางแผน (P) หมายถึงการวางแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในปัจจุบัน
 2. ทำ (D) หมายถึง การประยุกต์ใช้แผนของผู้ปฏิบัติ หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะ
ต้องทำงานตามวงจร PDCA ได้แก่การร่วมวางแผน(P) การปฏิบัติ(D) การร่วมตรวจสอบวัดผล
(C) และร่วมแก้ไขพัฒนา(A)
 3. ตรวจสอบ (C) หมายถึง การตรวจดูว่าได้ผลงานตามแผน หรือได้มีการปรับปรุงตาม
ความต้องการหรือไม่
 4. การปฏิบัติการ(A) หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ผิดพลาดอย่างเดียวกันอีก
ขณะเดียวกันก็กำหนดระเบียบแบบแผนเพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานอันใหม่ให้ดีขึ้น
- หลักการ แนวคิด ทฤษฎี การบริหารการศึกษาที่ได้ประมวลมาข้างต้น เป็นแนวทางนำ
มาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
วงจร PDCA เป็นกระบวนการบริหารที่นำมาใช้พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน

มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรฐานที่ 14

สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

- 14.1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความ
ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
- 14.2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน
ในการพัฒนาการศึกษา

รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกของโรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง

ผลการประเมินด้านผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน เสียสละอุทิศตน ปรับปรุง
พัฒนาสถานศึกษา ด้านอาคารสถานที่เช่นปรับปรุงโรงอาหาร จัดหาคอมพิวเตอร์ พัฒนาสถานที่
ให้สะอาดร่มรื่นเอื้อต่อการเรียนรู้ วางคนเป็นแบบอย่างที่ดี ชีดหลักธรรมาภิบาล บริหารงานแบบ
มีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย รับฟังความคิดเห็น มีความเป็นประชาธิปไตย สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ
ชุมชน จนได้รับความศรัทธาอย่างสูง ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะ

เจ้าอาวาสวัดบ้านแก่งให้ความสนใจในการพัฒนาโรงเรียนสนับสนุนกำลังทรัพย์ วัสดุ กำลังคน ร่วมพัฒนาโรงเรียนตลอดมา

การส่งเสริมการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงในทุกชั้น ทุกกลุ่มสาระ รวมทั้งการนำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจและปรับปรุงการทำงาน จัดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องเก็บสื่อ จัดให้เป็นระบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ยิ่งควรได้รับการส่งเสริมให้มากขึ้น(โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง :2547)

จากตัวบ่งชี้ทั้งสองข้อ ผลจากการประเมินภายใน และการประเมินภายนอกของ สำนักประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่งยังขาดระบบ กลไกและกิจกรรม ในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา จึงทำให้ สถานศึกษายังไม่ผ่านเกณฑ์ในระดับที่น่าพึงพอใจในมาตรฐานอื่นๆ อีกหลายมาตรฐาน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion:F.G.D.)

การสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลด้านความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของ มนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นๆ คำตอบที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะเป็นคำตอบ ในเชิงเหตุผล แรงจูงใจ ตลอดจนการตัดสินใจของบุคคล และรวมถึงทัศนคติต่อปรากฏการณ์หรือ สิ่งต่าง ๆ ที่เราสนใจศึกษา การสนทนากลุ่มมีบรรยากาศเป็น “การนั่งจับขาคูยกัน” (โยกิน แสงคี. 2540:64) เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเห็นระหว่างผู้เข้าสนทนากับผู้วิจัย และระหว่างผู้ร่วม สนทนาด้วยกันเอง ทุกคนมีอิสระในการอภิปรายประเด็นปัญหาได้อย่างเต็มที่ตามที่ตนเองมี ประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่ง กันและกัน ในการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายสมาชิก ให้มารวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาจะต้องเป็นผู้มีความรู้มีประสบการณ์ เกี่ยวกับเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษา และมีภูมิล ภายหลังที่ใกล้ชิดเชิงกันที่สุด การสนทนากลุ่มจะถูกดำเนินการ และควบคุมด้วยบุคคลที่เรียกว่า ผู้นำ การสนทนา ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสนทนากลุ่ม เพราะจะเป็นผู้นำการสนทนาให้ ดำเนินไปตามทิศทางของงานวิจัย จะต้องเป็นบุคคลที่ช่างพูดช่างคุยและเข้ากับบุคคลได้ทุก ระดับ และต้องเป็นบุคคลไหวพริบดี สามารถหยิบยกประเด็นที่เกิดจากการสนทนากันมาตั้งเป็น คำถามวกถามกันต่อไปได้อีก จะทำให้ได้รายละเอียดในทางลึกมากขึ้น การสนทนากลุ่มนิยมใช้ กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยตลาด

ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

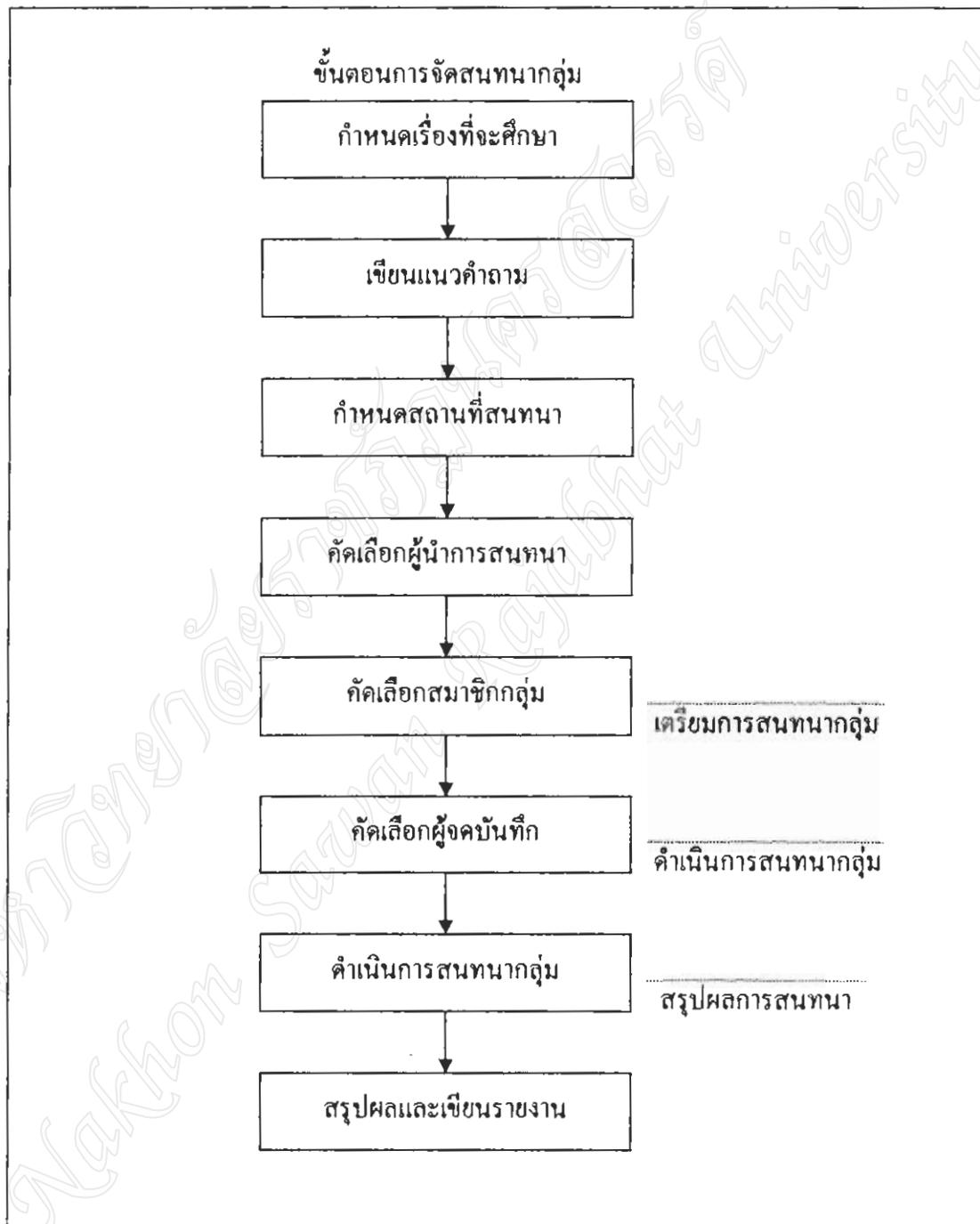
1. เทคนิคการสนทนากลุ่มจะช่วยประหยัดเวลากว่าสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มมีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจน ได้เรียนรู้แง่มุมของคนภายในกลุ่มด้วยกัน เกิดภาวะความรู้สึกร่วมรับรู้ รับประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำได้ง่าย ๆ อย่างไรก็ตามหัวข้อที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มควรจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือสาธารณะชนมิใช่เรื่องส่วนบุคคลหรือเรื่องที่จะก่อให้เกิดความอึดอัดใจ ซึ่งคนในกลุ่มจะพูดจาได้ โดยไม่ต้องหวาดระแวง และระวังความรู้สึกของคนในกลุ่ม

2. คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มว่า มีความเป็นกันเองอยากพูดจากร่วมแสดงความคิดเห็นและไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูด หรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้นำการสนทนาว่าจะสามารถในการจัดการกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนานทุกคนกระตือรือร้นเวลาผ่านไปอย่างไรไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

3. มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งมีแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวความคิดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ

4. การที่มีผู้นิยมใช้การสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ยังมีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้หากผู้วิจัยไม่ต้องการบันทึกที่ถอดออกมาจากเทปก็จะทราบผลอย่างรวดเร็ว ๆ ของการวิจัยนั้น ๆ ภายในเวลาเพียง 2 – 3 วันเท่านั้น

ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 2.7 แสดงขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม

ที่มา : วารี เกิดคำ (2542:84)

การสนทนากลุ่มมีขั้นตอนใหญ่ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม
2. ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่ม
3. ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

1. ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม

1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวข้อเรื่องนี้อาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่สนใจศึกษานั้นเอง

1.2 กำหนดตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาเพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้น ก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยนั่นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดตัวแปรออกมาแล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ

1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อ จะต้องประกอบด้วยตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือการนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ ไปจำแนกเป็นตัวแปรแล้วสร้างเป็นคำถามย่อยๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่าคำถามแต่ละคำถามต้องสังเขปสั้นๆ ไว้นิดเอง ว่าทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อที่จะให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผล การเรียงคำถามควรจะเริ่มจากคำถามง่าย ๆ เพื่อการเข้าใจ และสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่างผู้นำการสนทนา และผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้นควรจะอยู่ในช่วงกลาง ๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกในกลุ่มคุ้นเคยกับบรรยากาศดีแล้วก็สนทนากันในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้น กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มสนทนาจะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ไม่ประหม่า เพราะ คุ้นเคยกับการพูดคุยบ้างแล้ว กล่าวที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้ว ในตอนท้ายของการสนทนาจึงจะเป็นคำถามเบา ๆ ง่าย ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา

1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่มจะประกอบด้วยผู้นำกลุ่มการสนทนา สมาชิกสนทนากลุ่ม และผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้อาจได้ข้อมูลสมบูรณ์ หรือไม่ จึงต้องพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นพิเศษดังนี้

1.4.1 คัดเลือกผู้นำการสนทนา โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกว่า ผู้นำการสนทนา หากไม่ใช่ผู้วิจัยเองจะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลังความต้องการและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องชักจูงสมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกประเด็นที่ซักถามนั้น

ออกมาให้ได้ ว่ามีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือความสนใจมาตั้งเป็นสมมติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรกควบคู่ไปกับจุดประสงค์ของการวิจัย ในการนั่งสนทนากันผู้นำการสนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นๆ ที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐานย่อย ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้นำการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสม และตรงกับจุดมุ่งหมายช่วยให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวตามที่ต้องการ

1.4.2 คัดเลือกสมาชิกกลุ่ม การคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมสนทนากลุ่ม เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่า ๆ กับการดำเนินการสนทนากลุ่มเลยทีเดียว เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามเป้าหมายมาเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผลการสนทนากลุ่มก็จะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือถ้าหากได้บุคคลประเภทบุคคลนอกเรื่องก็จะทำให้การสนทนากลุ่มล้มเหลวกลางคัน หรือถ้าได้บุคคลที่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและพูดจนท้อเจือ คุณภาพของข้อมูลก็ด้อยลง ผู้ทำวิจัยควรคำนึงว่าโดยหลักของการจัดการสนทนากลุ่มไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการเป็นตัวแทน แต่การวิจัยลักษณะนี้เน้นถึงการที่สมาชิกกลุ่มเป็นตัวอย่างที่ดีของชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมาย ที่สามารถพูดคุยได้ตอบในรูปแบบของกลุ่มการสนทนา ในการที่จะแสดงทัศนะและก่านิยมของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึงประสบการณ์รอบ ๆ ตัวได้ดี และควรหลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่เหมาะสมในการเข้ากลุ่ม เช่น คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา คนที่ขี้อายเกินไป คนที่พูดเก่งจนคุมการสนทนาคนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าใจง่ายเหล่านี้ อาจทำให้ข้อมูลที่ได้อาจบิดเบือน หรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญ ๆ ที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่มเดียวกับลูกจ้าง ก็อาจจะทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริงเพราะกลัวนายจ้างจะเลิกจ้าง เป็นต้น

1.4.3 เตรียมผู้จัดบันทึกคำสนทนาผู้จัดบันทึกคำสนทนาเป็นผู้ที่คอยจดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะสามารถจดได้ ตลอดจนการบันทึกอาการกิริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาด้วย เพราะการนั่งเฉย ๆ แค่แววตาท่าทางอาจจะแสดงถึงคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบด้วย ผู้จัดบันทึกคำสนทนาจะต้องจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จัดนี้สามารถอ่านสรุปเป็นข้อสรุปของการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งได้ แล้วสามารถนำไปประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบความเสี่ยงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงใครบ้างที่ตอบหรือโต้แย้งกันว่าอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนานี้ นอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ คอยเตือน หรือบอกผู้นำการสนทนาในกรณีที่มีผู้นำการสนทนามี

คำถามหรือข้ามคำถาม และถึงสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ ผู้จัดบันทึกคำสนทนาเมื่อเริ่มการสนทนา ต้องเขียนแผนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้นำการสนทนาด้วย เพราะจะช่วยให้ตนเองจะได้ทราบว่า ใครนั่งตรงไหนจะช่วยให้จัดบันทึกง่ายขึ้น

1.5 เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล คือเทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดการดำเนินการสนทนากลุ่มจะมี ถกเถียงประเด็นปัญหาการโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดโต้ตอบกันตลอดเวลา หลายเสียง หลายความคิดเห็น ดังนั้น จึงต้องมีการบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผลรายละเอียด และข้อคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็นกันมาก ๆ นั่นคือ จุดละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเอง และการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปที่สุด ละเอียดที่สุดในการจัดการสนทนากลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูล เหลื่อมล้ำกันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับห้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด นอกจากนี้ก็กันหาย และแบ่งกันฟังในกรณีมีผู้ร่วมฟังวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว ก็จะต้องมี สมุดจดบันทึกข้อมูลสำหรับผู้จัดบันทึกคำสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่น ๆ อีก เช่น ดินสอ ปากกา ขางลบ ถ่าน ไฟฉาย เทปเปล่า ฯลฯ นอกจากนี้ผู้วิจัยควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของคบเคี้ยวเล็ก น้อย ๆ หรืออาจเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

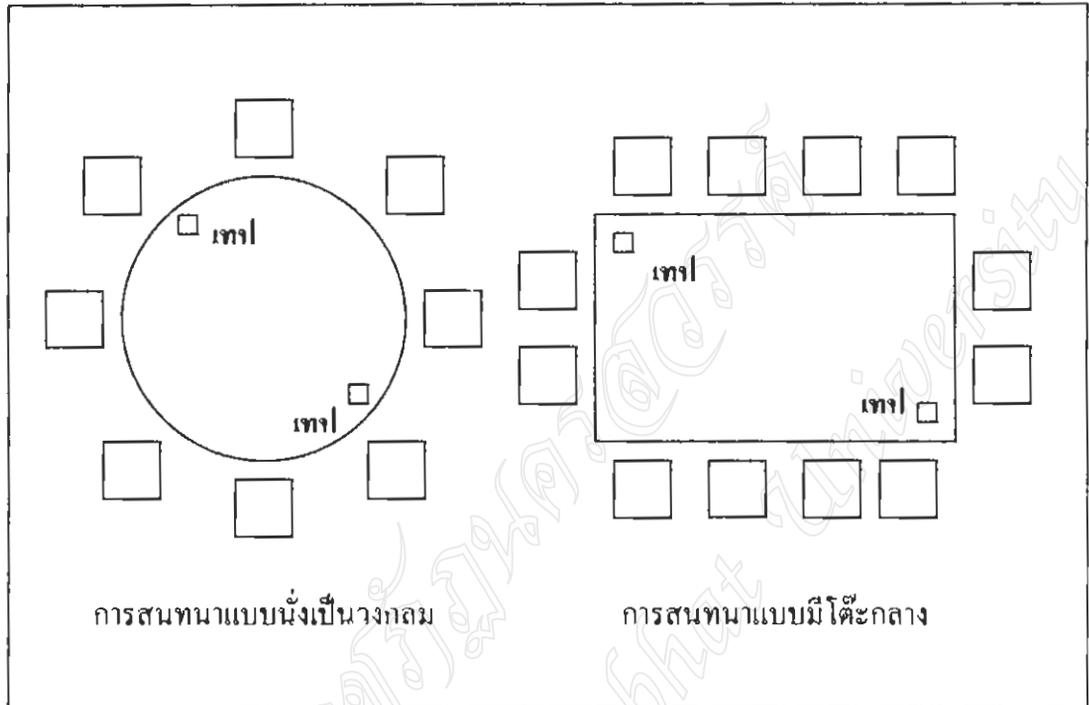
1.6 จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน ศึกษาคำไหน ก็จัดกลุ่มที่นั่นให้ความสะดวกแก่สมาชิกกลุ่มที่พูดให้เสียงอากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี

1.7 จัดเตรียมของกำนัลที่ระลึก มอบไว้ก่อนจากกันให้สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่าของเขาร่วมวงสนทนากับเรามีให้เป็นค่าจ้างแต่มอบให้รำลึกถึงกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาด้วยกัน

1.8 กำหนดระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมง กับ 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก (โยจิน แสงวงดี . 2540:72) เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะล้า คำตอบที่ได้ตอนท้ายเป็นคำตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

2. ขั้นตอนดำเนินการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มพร้อมแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้คือ ผู้นำการสนทนา แนะนำตนเองและทีมงาน อันประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา ผู้จัดบันทึกการสนทนา และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ ก็แนะนำด้วย และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดการถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีคอยจดบันทึกคำสนทนาด้วย แล้วจึงเริ่มถามนำด้วยความอบอุ่น เครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้น ในการสนทนาหลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้วก็เริ่มคำถามที่ในแนวการสนทนา ที่จัดเตรียมไว้ซักใช้ไล่เรียงคำถาม โดยการทำช่วงให้มีการถกประเด็น และได้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยตนเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามรายคน ผู้นำการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างคุยช่างพูดซักหน่อย เป็นผู้ที่มีการสุจริตในการพูด มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำ ๆ ละเอียด และต้องมีการพูดแทรกตลอดด้วย จะช่วยให้บรรยากาศการสนทนากลุ่มสนุกไม่น่าเบื่อ การนั่งสนทนากันอาจจะจัดนั่งแบบเป็นวงกลม นั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้และมีโต๊ะกลางแบบนั่งรับประทานอาหารร่วมกันก็ได้ ดังเช่นผังการนั่งตามรูป

ภาพที่ 2.8 แสดงรูปแบบการจัดที่นั่งสนทนากลุ่ม
ที่มา : โยธิน แสงวงศ์ (2540:75)

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นอาจจะเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศเป็นการนั่งสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากกว่า วงสนทนาจะมีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่งเก้าอี้แบบมีโต๊ะตรงกลาง ให้ลักษณะของการนั่งสัมภาษณ์ มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้ากลุ่มสนทนาไม่คุ้นเคยกันมาก่อนจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าทำการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และโต๊ะกลางเหมาะสำหรับการสนทนาอยู่กับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะ แล้วคุยกันไปพร้อมทานอาหารด้วย

ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ข้อมูลการสนทนาจะถูกบันทึกเสียง และในแบบจดบันทึกคำสนทนาของผู้เข้าร่วมสนทนาที่อยู่ในห้องจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนา โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอน เหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าเป็นจุดประเด็นสำคัญของคำตอบในการวิเคราะห์ที่อยู่เบื้องหลังของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วเข้าใจ และสามารถมองเห็นภาพของการสนทนากลุ่มนั้น ๆ ได้ว่า มีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งหรือไม่ ดังนั้นเป็น

ต้น บางโครงการวิจัยจะถอดเทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80% , 50% หรือ 30% แต่ว่าแต่ผู้ศึกษาว่าต้องการความละเอียดของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน

การถอดเทปข้อมูล ถ้าถอดละเอียดทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลเพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบ นอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้น นอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นแล้วยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องอื่น ๆ ได้ เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกเถียงกันเพียงประเด็นเดียวแต่จะมีประเด็นอื่น ๆ คิพพันออกมาด้วย ดังนั้น จึงสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์แบบข้อมูลหุคิพภูมิต่อไปได้อีกนั่นคือ จัดสนทนา กลุ่มเพียงหนึ่งเรื่องสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมานั้น แล้วก็จดคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุดในกระดาษจดข้อมูล ซึ่งจัดทำไว้แล้ว เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไร เรียงเอาไว้ในคำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความหรือ วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน และมีความคิดเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่เพื่อความกระจ่างนั่นเอง ในการตีความเป็นคำตอบแต่ละคำตอบจะมีเหตุผลห้อยท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนาหลายกลุ่ม ดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลกันได้ ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

ข้อดี

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้รู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คนที่เป็นกลุ่ม ดังนั้นจึงก่อให้เกิดการสนทนากันในเรื่องที่สนใจไม่มีการบิดบังเพราะกลุ่มส่วนใหญ่มีการแสดงความคิดเห็นถ้าประเด็นต่าง ๆ ยังไม่ชัดเจนเพียงพอก็สามารถซักถามต่อไปได้เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนที่สุดในกลุ่ม
2. การสนทนากลุ่มจะเป็นการสร้างบรรยากาศสนทนาให้เป็นกันเองระหว่างผู้นำการสนทนา กับสมาชิกกลุ่มสนทนาหลาย ๆ คนพร้อมกัน จึงลดภาวะการเขินอายออกไป สมาชิกกลุ่มกล้าคุย กล้าแสดงความคิดเห็นเป็นเพราะมีพวกที่ลักษณะคล้าย ๆ กันอยู่ด้วยกัน
3. การใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ถ้าผู้วิจัยเป็นผู้นำการสนทนา แม้ว่าแนวคำถามจะไม่ละเอียดนักเรื่องยังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่แท้จริง แต่เมื่อดำเนินการสนทนาไปแล้วผู้วิจัยก็สามารถสร้างแนวคำถามขึ้นมาได้โดยการตั้งคำถามต่อจากคำตอบที่สมาชิกกลุ่มตอบมาหรือ

วิพากวิจารณ์นั้น โดยการโต้ตอบซึ่งมีวิธีการ ดังนั้นจะช่วยให้ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษายิ่งขึ้น

4. คำตอบจากการสนทนากลุ่มก็มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลคล้าย ๆ กับการรวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้ประโยชน์เสริมในการอธิบายข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

5. ประหยัดเวลาและงบประมาณของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องเดียวกันจากประชากรบางกลุ่ม และในบางแห่ง เพราะแทนที่จะต้องเสียเวลาไปนั่งสังเกตการณ์ และเข้าร่วมทำความสนทนากลุ่ม เป็นเดือน เป็นปี

6. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ่งสามารถตอบคำถามประเภททำไม และอย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้

7. การสนทนากลุ่มจะช่วยลดอิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่างๆของสังคมนั้นได้ เนื่องจากสมาชิกมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ข้อจำกัด

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของการวิจัยยังคงคลุมเครือ ไม่ชัดเจนก็ยากต่อการกำหนดตัวแปรและการสร้างแนวคำถาม การสนทนากลุ่มก็จะไปคนละทิศละทาง และได้คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่อยากจริงๆ

2. การสร้างแนวคำถามถ้าวางรูปแบบแนวคำถามไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่องกันแล้วจะทำให้การถามวกวนคนถามก็เบื่อ คนร่วมกลุ่มสนทนาก็งง ไม่ทราบที่กำลังคุยอะไรกันแน่

3. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนาจะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกันซึ่งค่อนข้างจะหายาก

4. ถ้าพฤติกรรมหรือความคิดเห็นหรือ ทศนะในบางเรื่องซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน อาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในวงสนทนากลุ่ม

5. ถ้าผู้นำเสนอการสนทนาไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ดำเนินการที่ดีแล้ว การเตรียมตัวไม่พร้อม นั่งคุยกันเล่นเกมการสนทนาไม่ได้ก็จะทำให้วงสนทนาดำเนินไปได้ไม่ราบรื่น อาจจะทำให้รูปกลุ่มเสียไปเลยก็ได้

6. การสนทนากลุ่มทำได้เพียงบางเรื่องเท่านั้นมิใช่จะทำการศึกษาได้ทุกเรื่อง ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่า เรื่องใดควรจะใช้การสนทนากลุ่ม ถ้าใช้การสนทนากลุ่มจะคุ้มกันหรือไม่ จะได้คำตอบมากมาขกับการวิเคราะห์และตีความเพียงใด

7. ควรใช้ผู้นำการสนทนาที่สามารถพูดภาษาของสมาชิกกลุ่มหรือในพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพื่อง่ายต่อการสื่อความหมาย การถาม การสร้าง บรรยากาศ ตลอดจนการควบคุมเกมให้เป็นกันเอง

การสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลวิธีหนึ่งที่นิยมใช้กันในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อซักถามข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ผู้ให้ข้อมูลที่มาครั้งนี้จะต้องเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือ มีบทบาทในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบ การซักถามข้อมูลจะเป็นลักษณะการสนทนาเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ภายใต้การควบคุมการสนทนาของผู้นำการสนทนา ในการซักถามผู้นำการสนทนาจะต้องไม่ป้อนคำถามหรือ แสดงท่าที ชี้แนะให้ล้วงหน้าเป็นจำนวนมาก ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพราะเป็นความคิดเห็นและความรู้สึก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1.งานวิจัยในประเทศ

อุทัย บุญประเสริฐ(2529) ได้ทำการวิจัยพบว่า เศรษฐกิจเป็นดัชนีที่สำคัญที่แสดงถึงระดับคุณภาพชีวิตของชนในชนบท และเศรษฐกิจชุมชนเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความพร้อมของชุมชนที่จะเข้าร่วมกับโรงเรียน

อุคส์ท่า พาสกุล(2531) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่ากลุ่มประสบการณ์ที่สามารถปรับให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในระดับน้อยไปจนถึงมากได้แก่กลุ่มทักษะภาษาไทยกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในบางเนื้อหา กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มประสบการณ์พิเศษทางด้านอาชีพในท้องถิ่น

พิมล มัชฌมบุรุษ (2531) ได้วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน :ความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นผลการวิจัยพบว่า มีเรื่องและเนื้อหาในแผนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น 66 เรื่อง มีเรื่องและเนื้อหาที่เป็นความต้องการของท้องถิ่นแต่ไม่มีในแผนการสอน 49 เรื่อง มีเรื่องและเนื้อหาในแผนการสอนแต่ไม่มีในความต้องการของท้องถิ่น 95 เรื่อง

วรารักษ์ บางเลี้ยง(2534) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่าทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา

แห่งชาติมีการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปใช้มากกว่า การวิเคราะห์เพื่อหาความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

พัชรี บุรณพันธ์ (2538) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับ ความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 พบว่า ปัญหาที่พบได้แก่นักศึกษามีภาระกิจการสอนมาจนงบประมาณและสถานที่ไม่เพียงพอ ไม่มีข้อมูล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศ ติดตามผล

อรอนงค์ ธรรมกุล (2538) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกขององค์การชาวบ้านมีส่วนร่วมการเรียนรู้ มี ความเชื่อและอุดมการณ์ได้แก่ความผูกพันเป็นเครือญาติการมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีส่วนร่วม ปฏิบัติกิจกรรมและการประเมินสรุปผลกิจกรรมที่ดำเนินการรูปแบบที่สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วม กิจกรรม คือ เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการดำเนินการ มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและสรุปกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันปฏิบัติ การติดตามประเมินผล เพื่อการพิจารณาปัญหาร่วมกัน

วราภรณ์ วงศ์ใหญ่(2540) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัย พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในระดับ มากและปัญหาน้อย ทั้งปัจจัยป้อนเข้า กระบวนการ และผลผลิต สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วม ของชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองและนอกชุมชนเมือง ไม่ แตกต่างกันสภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จและไม่ ประสบผลสำเร็จไม่แตกต่างกัน ปัญหาของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการศึกษาคือการไม่เข้าใจ บทบาทของตนและไม่มีความรู้เรื่องปัญหาและนโยบายการศึกษาใหม่ๆ

พรทิพา จุลสุคนธ์ (2542) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดคีรีนาครัตนาผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผลและร่วมรับประโยชน์ การเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา 2 รูปแบบคือโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการเชื่อมประสาน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติระหว่าง ผู้นำชุมชน จากผลการศึกษาดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่แนวทางปรับปรุงบทบาทของโรงเรียนกับชุมชน ในการมีส่วนร่วมและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มี

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลรวมทั้งจะต้องหาวิธีการอย่างต่อเนื่องในเรื่องของการมีส่วนร่วมเป็นประการสำคัญ

สมพงษ์ พลสุรณี. (2542) ได้วิจัยเรื่อง การกำหนดการมีส่วนร่วมของครู ในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ของโรงเรียนชนบทในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการมีส่วนร่วม ในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งการให้ครูมีส่วนร่วมจะมีประโยชน์อย่างมาก ในด้านการยอมรับและความเข้าใจ

วัชร สกฤต ฌมรรคา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงาน การบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินงานตามแผน และการประเมินผลงานของโรงเรียนทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

พิสนธ์ หิรัญวงษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการบริหารงานโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วม ในการบริการงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเรื่องการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากโรงเรียนและร่วมพัฒนาโรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และในเรื่องการประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นกัน

สัมพันธ์ อุปลา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในงานกิจการนักเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญ คือ ชุมชนเข้าใจว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือบุคลากรใน โรงเรียนควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจกำหนดนโยบายของโรงเรียน คณะกรรมการ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญ คือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการ โรงเรียนมักไม่แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานที่ประชุม

สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ โรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการ โรงเรียนให้มากขึ้น

ฉันทพล เสนาะคนตรี (2541) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือการจัดสรรงบประมาณที่ให้มีไม่เพียงพอ

พิพัฒน์ ศรีสุขพันธ์ (2542) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษามีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะการปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างที่ดี การร่วมมือกับชุมชนและ หน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ การแสดงความเป็นผู้นำที่เหมาะสม และการแสวงหา และใช้ข้อมูลสำหรับพัฒนาหน่วยงาน ผลการวิจัยครั้งนี้บ่งชี้ว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารที่แตกต่างกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ในโรงเรียนมีกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมกัน ในการจัดการศึกษาค้นคว้าเชิงชีวิต แต่บางกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมน้อยและไม่ชัดเจนในส่วนของการมีส่วนร่วมชัดเจน เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมจัดการการศึกษาที่สำคัญในโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาและ โรงเรียนอาจจะศึกษา เพื่อพิจารณาเป็นแนวทางนำไปใช้ในการ จัดการการศึกษาของโรงเรียนร่วมกัน

กัญญา พินเศษ (2547) วิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับน้อยถือว่าการมีส่วนร่วมในการจัดให้มีการประเมินผลและการติดตามผลการพัฒนาบุคลากรตามแผนงานที่วางไว้การจัดเกณฑ์หรือมาตรฐานในการประเมินผล การประเมินผลการพัฒนาเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง การกำหนดผู้รับผิดชอบในการประเมินไว้อย่างชัดเจน การติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นการพัฒนาบุคลากร ผลที่ประเมินได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผน/โครงการทำให้โรงเรียนนำผลการประเมินมาเผยแพร่เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานอื่นๆ

เอกวิทย์ บุญยะคงรัตน์ (2547 : 45) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยนาท พบว่า ได้รูปแบบการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มี 4 ขั้นตอนตามกระบวนการ PDCA ของเดมิ่ง

ประสิทธิ์ ศรีจันทร์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอบรรพตพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมในการปกครองดูแลรักษาใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศกำหนดฯลฯอัน

เนื่องจาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บางตำแหน่งยังมีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอ ไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง

2.งานวิจัยต่างประเทศ

คลาร์ค(Clark,1997. อ้างถึงใน อารมณ อัจฉรินทร์.2546.) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเรียนจากบทเรียน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้นำท้องถิ่น” ผู้วิจัยได้บรรยายถึงแนวความคิดของนักธุรกิจ 4 คน ที่มีส่วนร่วมในโครงการ โดยสัมภาษณ์ ใช้เทปบันทึกและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยเนื้อหาหลักๆที่ได้จากการสัมภาษณ์คือส่วนที่เป็นโครงการกิจกรรม กระบวนการและความจริงที่เป็นไปได้ ข้อสรุปได้แก่

1. ขอความเห็น ข้อเสนอจากภาคเอกชน(ธุรกิจ) แทนที่จะขอแต่เงินอย่างเดียว
2. ภาคธุรกิจต้องการทราบว่าผู้บริหาร โรงเรียนจะจริงจังและมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพียงใด
3. ความร่วมมือจากภาคเอกชนจะต้องเป็นไปได้จริง
4. โรงเรียนจะต้องมองว่าธุรกิจมีความสำคัญเช่นเดียวกัน
5. ภาคเอกชน จะต้องช่วยเหลือ โรงเรียนด้วยการจัดหาทุนและงบประมาณ

เฮย์ (Hay, 1951) ได้วิจัยการร่วมกิจกรรมทางสังคมของประชาชนในชนบท ผลการวิจัยพบว่า การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางสังคมนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพและที่อยู่อาศัยโดยบุคคล ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง

อาคเทอร์ (Akther, 1977) ได้วิจัยถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของความล้มเหลวของโครงการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา คือ ประชากรในชนบทมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท จึงทำให้ขาดความสำนึกในการเป็นเจ้าของโครงการและยังผลให้เกิดปัญหาขาดการบำรุงรักษาหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

เอมนู เทกา (Amenu – Tekaa. 1988) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชาวอินเดีย แคนาดา ผลการวิจัยพบว่า โครงการทางด้านการศึกษาที่มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ ในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนจะมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ และเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการจัดการศึกษา จะทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จได้

งานวิจัย ของเอมนู เทกา เน้นที่การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา ทั้งนี้ครูใหญ่หรือผู้บริหารจะต้องมีบทบาทช่วยส่งเสริม

กัชแมน (Guzman, 1988 อ้างถึงใน วันชัย อยู่สำแดง . 2538) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการเป็นผู้นำในรัฐโคโลราโด งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาถึงผลของการมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำ ผลการวิจัยพบว่า 1. ผู้เข้ามีส่วนร่วมจะได้ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความรู้ และทักษะในการแก้ปัญหา 2. มีทักษะในการสื่อสารและความขัดแย้งทางด้านการบริหารเพิ่มสูงขึ้น 3. เกิดการพัฒนาทางด้านการบริหาร 4. มีบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่ดี 5. บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรจะได้รับการพัฒนา 6. การเกิดการเปลี่ยนแปลง 7. สมาชิกกำหนดแหล่งที่มาของการศึกษา 8. มีกระบวนการวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดการศึกษา 9. มีกระบวนการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการและโครงสร้างของคณะกรรมการ 10. มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน 11. สมาชิกในลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 12. ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกกำหนดโดยบทบาททางกรงาน 13. สมาชิกเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนา 14. ผลลัพธ์ไม่ได้เกิดจากบทบาททางด้านหน้าที่การงาน โดยไม่มีการวางแผน

เซ็ง (Tesenf . 1989) ได้วิจัยเรื่อง ถึงสัมพันธของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยศึกษาทัศนคติของครูในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และความพึงพอใจในด้านวิชาชีพในโรงเรียนอาชีวศึกษา 6 เมืองของไต้หวัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ขอบเขตของความต้องการเข้ามีส่วนร่วมของครูมีมากกว่าการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ในการตัดสินใจทั้งด้านการสอนและการบริหาร 2. ครูต้องการมีส่วนร่วมในด้านการสอนมากกว่าการบริหาร 3. ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความพึงพอใจวิชาชีพครูในสภาพความเบื่อหน่าย 4. มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างความพึงพอใจของครูและการมีส่วนร่วมเมื่อสามารถควบคุมตัวแปรทั้งหมด 5. มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างความต้องการของครูและการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ เมื่อสามารถควบคุมตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ได้

ชูลเลอร์ (Schuler. 1990) ได้วิจัยเรื่อง การเข้าร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านการจัดการศึกษาในมหาลัซมินเนโซตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม การเข้าร่วมโดยไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากขาดการสื่อสาร ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมของประชาชน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในมหาวิทยาลัย

มาร์โคไลน์ (Marcoline. 1990) เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจ เขาได้วิจัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู และผู้บริหาร โรงเรียนในรัฐเพนซิลวาเนีย งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่ามีความแตกต่างกันในการพิจารณาของครูและผู้บริหารในเรื่องการตัดสินใจร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลการวิจัยพบว่าอายุของผู้บริหาร ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แม้ว่าครูและผู้บริหารจะมีความเชื่อพื้นฐานร่วมกันไม่เป็นไปตาม

แบบแผนดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความแตกต่างที่สำคัญปรากฏขึ้นถ้าเปรียบเทียบกับผู้บริหารในกระบวนการตัดสินใจทั้งหมด

จากแนวคิดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่าการบริหารที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมีปัญหาหลายประการ ชุมชนยังมีบทบาทน้อยมากบทบาทที่ชัดเจนยังไม่ได้ปฏิบัติอย่างจริงจังชุมชนมองว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐบาลเป็นหน้าที่ของครูแต่เพียงอย่างเดียว ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีจึงไม่สามารถช่วยเหลือโรงเรียนได้ ชุมชนยังไม่เข้าใจหรือยังไม่ทราบนโยบายการจัดการศึกษาสมัยปัจจุบันที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกภาคส่วนพฤติกรรมกรรมการบริหารและพฤติกรรมส่วนตัวของผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครูก็มีส่วนในการจูงใจการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ฉะนั้นการมีรูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนต้องมีรูปแบบ กลไกและกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษาที่ต้องการ

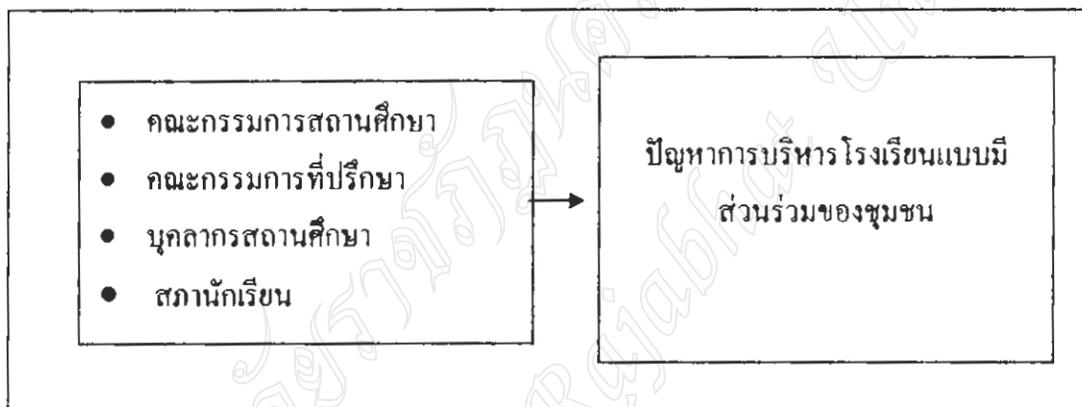
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบข่ายเนื้อหา รูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษา ได้ 4 ด้าน คือ

1. ด้านวิชาการ
2. ด้านงบประมาณ
3. ด้านบุคลากร
4. ด้านบริหารทั่วไป

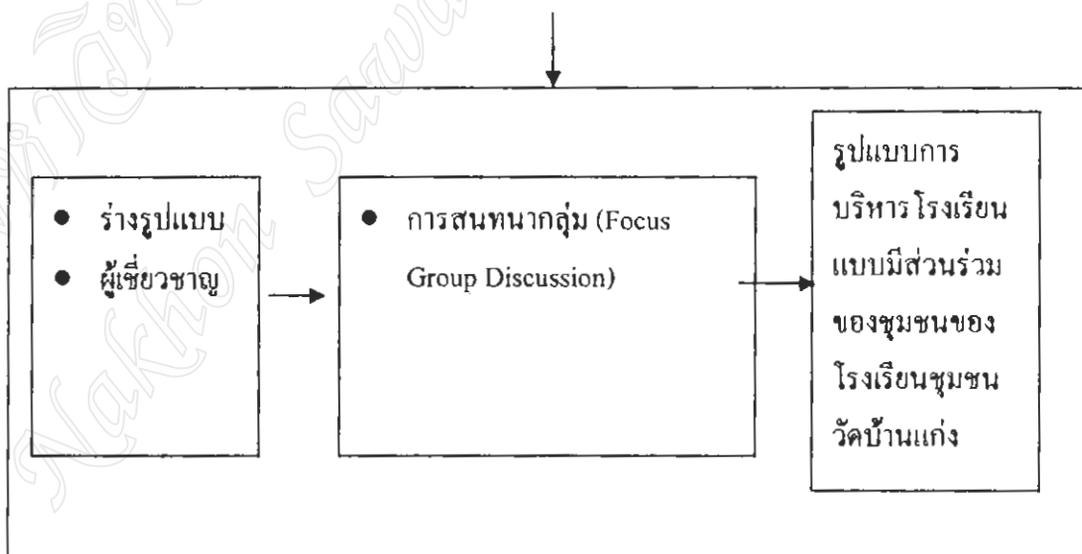
กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถเสนอกรอบความคิดในการวิจัยรูปแบบการบริหาร โรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนชุมชนวัดบ้านแก่ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 2.9 กรอบความคิดในการวิจัย